

Vegeå – tillbaka till ringlande fåra och våta mader

Här har Svalövs kommun återskapat de våta ängar, grunda vatten-samlingar och den slingrande åfåran som fanns här i början på 1800-talet. Denna restaurering är viktig av flera skäl – den jämnar ut vattenfödet, renar vattnet, lockar många djur och växter. Och sist men inte minst, den förgyller tillvaron för oss människor.

Vattnet som försvann

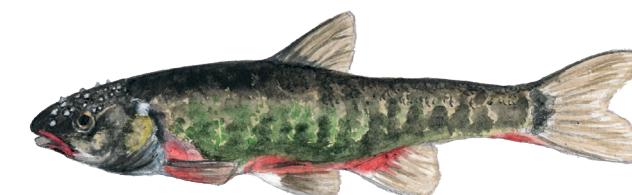
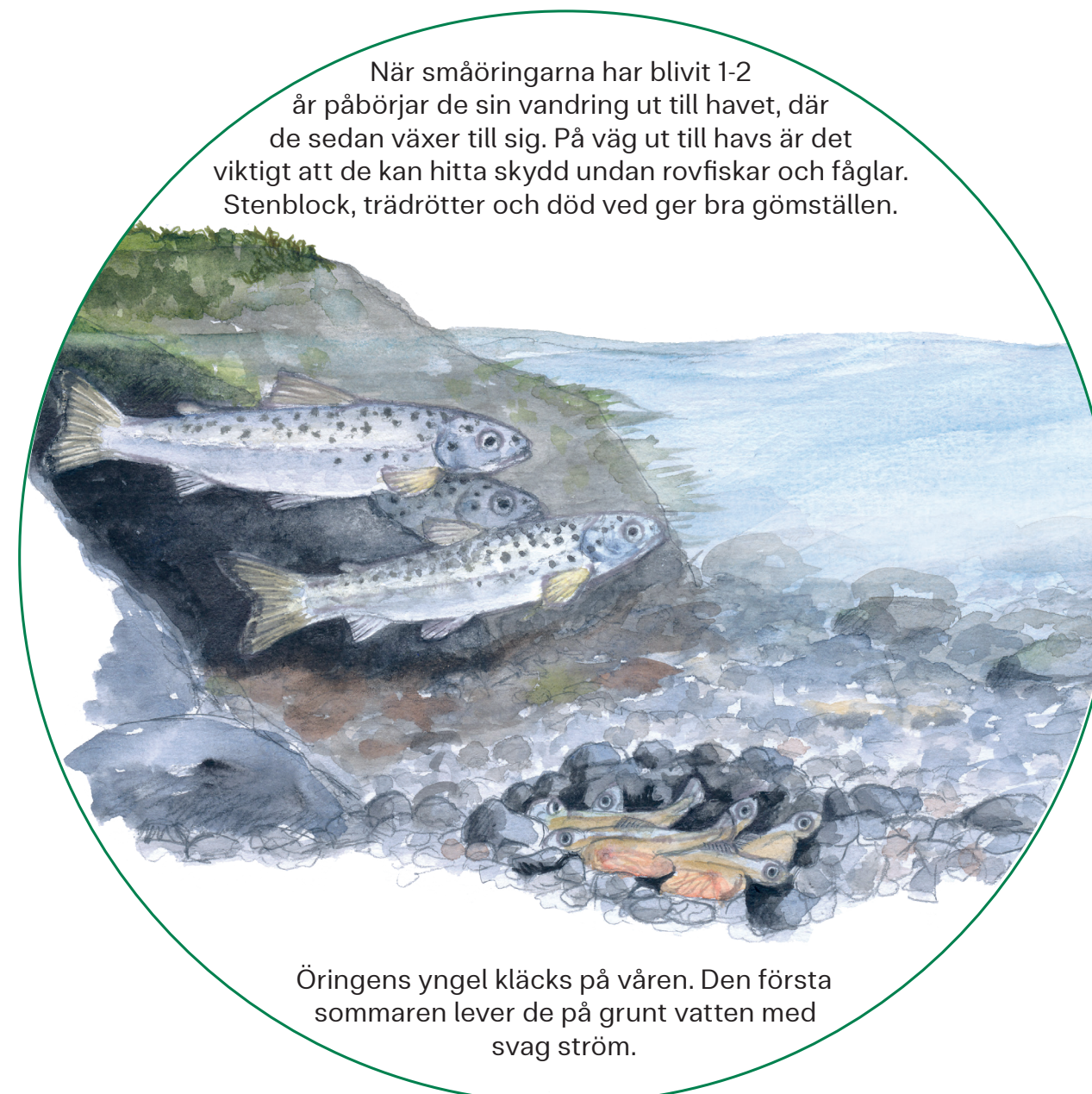
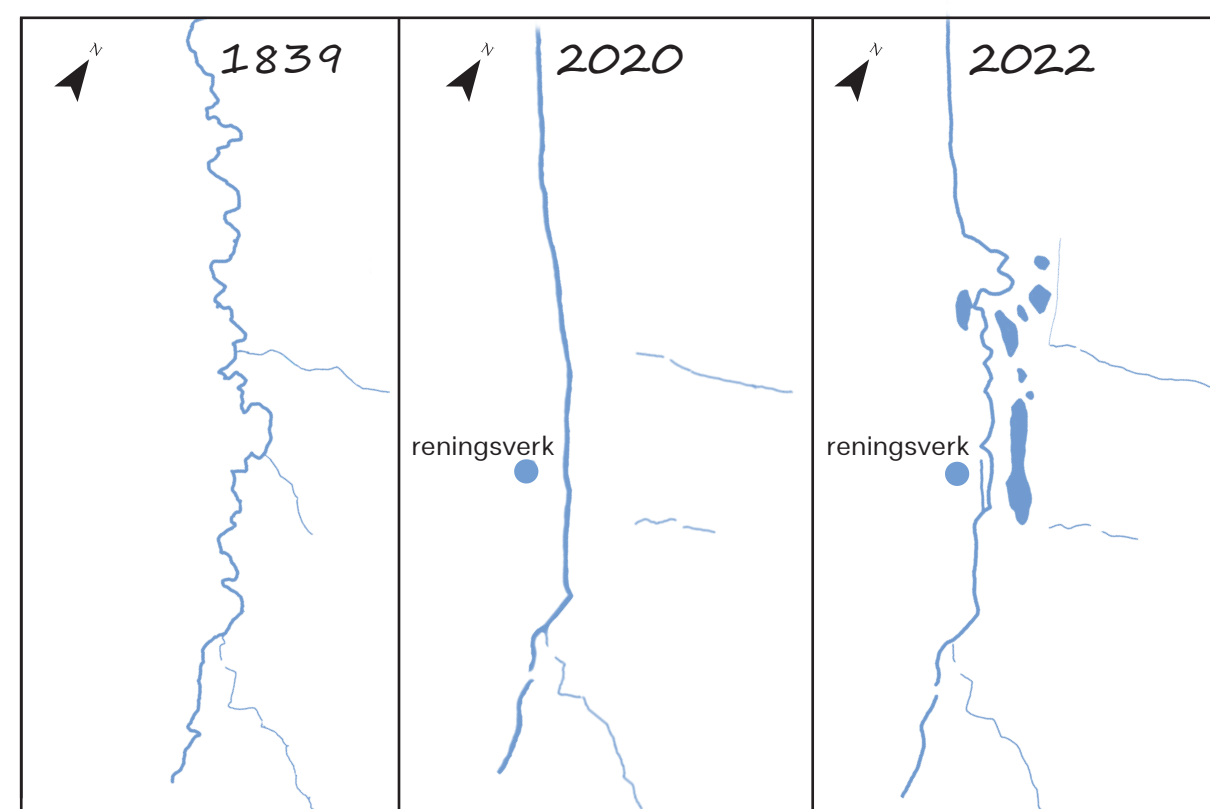
På bilderna längst ner på skylten kan du se hur ån har förändrats under de senaste århundradena. På 1800-talet slingrade sig ån fram i sakta mak genom landskapet. Vid högvatten svämmade den över så att strandängarna gödslades och vattnades. Höskördarna blev rika och vattnet renades.

På 1800-talet växte befolkningen och det behövdes mer odlingsbar mark. Vi fick mer effektiva redskap och odlingmetoder, och började dika ut och torrlägga våtmarker. Åfåror rätades ut och lades delvis under jord. Nio av tio våtmarker i det skånska jordbrukslandskapet har försvunnit sedan mitten av 1800-talet. Detta ha skapat problem eftersom dessa blöta marker var en buffert mot översvämningar och uttorkning, och fungerade samtidigt som naturliga vattenreningsverk. Antalet arter minskade också eftersom viktiga livsmiljöer för till exempel vadarfåglar och groddjur försvann. Därför jobbar vi idag med att återföra vattnet i landskapet – som här i Kågeröds mader.

Naturens egna reningsverk

En slingrande å hjälper till att minska utflödet av näringsämnen till hav och sjöar. Fosfor bundet till partiklar sjunker till botten i de lugna områdena. Omvandlingen av kväve från vattenlös form till luftburen gas underlättas i den meandrande ån. I de syrerika strömmarna nitrifieras (syresätts) kvävet som sedan, i de syrefattiga djuphålorna, omvandlas till vanlig kvävgas som lämnar vattnet. I de lugna partierna kan också vattenväxter slå rot och ta upp näringsämnen ur vattnet.

På vissa ställen har åkanterna fasats av och är flacka. I dessa så kallade svämplan kan ån svämma över när vattennivåerna är höga. Både i svämplan och dammar stannar vattnet upp och växterna tar upp näringen ur vattnet och grundvattnet fylls på.

Elritsa i lekdräkt med vackert röd mage. I lugnare vatten lever elritsan i stim medan den i strömmande vatten ofta är ensam.

Bäcksländans larver andas genom huden och behöver därför rent och syrerikt vatten.

I denna del av Vegeån finns det ål. Ålen vandrar från vattendragen och ut i havet när den ska para sig. Precis som öringen fast tvärt om, och bara en gång i livet. Ålen simmar hela vägen till Sargassohavet, 700 mil bort.

Slingrande omväxlande å

En slingrande, meandrande, åfåra skapar genom vattnets kraft en omväxlande botten med olika djup och livsmiljöer. Stenar, grus och död ved tillför ytterligare variation och kan få ån att ta nya vägar.

Grunda, steniga partier med syrerikt, strömmande vatten varvas med djupa, lugnare partier där sediment samlas när vattnet stannar upp. Denna variation är viktig för att många olika arter ska kunna trivas i ån. Djupvattenhålorna ger svalka under de varma sommarmånaderna och fungerar som tillflyktsort när det är lågvatten. Vattentillgången i landskapet blir jämnare och risken för översvämning och torka minskar.

Klibbal har planterats längs vissa sträckor av ån. Skuggan de ger kommer hjälpa till att hålla vattnet svalt när solen gassar. Rötterna stabiliserar strandkanten och ger fiskar skydd, medan löv och grenar blir mat till åns småkryp.

Grusbäddar och lekande öring

Öringen är en av de fiskar som har drabbats hårt av landskapets torr-läggning under 1800- och 1900-talet. Bottnarna omvandlades till enförmiga öknar av finare sediment. Vattnet blev långsamflytande och syrefattigt på sommaren och under vår- och höstflod kom strida strömmar med grumligt vatten – en öringens värsta mardröm. Men åtgärderna som gjorts här i ån hjälper öringarna. Bottnen är nu mer omväxlande och vattnet är renare. Det finns grusbäddar med lagom strömmande vatten där öringarna kan lägga sin rom när de leker, det vill säga parar sig.

De vuxna öringar som har tagit sig upp i Vegeå för att leka vill ha sänkor med djupare vatten, större stenar och grov död ved. Här kan de ligga och lurpassa på byten som drar förbi med strömmen. Spana från någon av broarna och försök få syn på en öring. Bästa tillfället är på hösten, när leken börjar.

Smådjuren signalerar hur vattendraget mår. Hittar du många olika arter, varav flera är bäcksländor eller vattenbaggar, så är det ett välmående vattendrag. Om vattnet är förorenat och syrefattigt finns det bara ett fåtal arter och sötvattensgråsugga, slammask och iglar finns i stort antal.

